

Felicja Porada

Wykorzystanie przekładu intersemiotycznego tekstu literackiego z elementami logorytmiki na lekcji języka polskiego w klasie I

Nauczyciel i Szkoła 2 (5), 122-127

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wykorzystanie przekładu intersemiotycznego tekstu literackiego z elementami logorytmiki na lekcji języka polskiego w klasie I

*Myśl rodzi się z działania,
by powrócić znów do czynu.*

Henri Wallon

Każdy człowiek może poznawać rzeczywistość trzema kanałami: wzrokowym, słuchowym i kinestetycznym. „Jeden z nich zazwyczaj jest wiodący, pozostałe wspomagają odbiór lub zostają niewykorzystane”.¹ Dziecko 7-letnie rozpoczynające swoją karierę szkolną postrzega świat polisensorycznie, wieloma zmysłami równocześnie, nie tylko kanałem wzrokowym i słuchowym, które są preferowane we współczesnej dydaktyce, ale również kinestetycznym.

Program nauczania języka polskiego w klasie I główny nacisk kładzie na kształtowanie umiejętności mówienia, słuchania, czytania i pisania. W poradnikach metodycznych dla nauczycieli oraz w podręcznikach szkolnych istnieją zestawy specjalnych ćwiczeń formujących umiejętności jasnego i dokładnego wyrażania swoich przeżyć, myśli w języku mówionym i pisany. Niestety ćwiczenia te wykorzystują jedynie kanał wzrokowy i słuchowy, zupełnie pomijając tak bliski dziecku, niejako „przyrodzony”, kanał kinestetyczny. A przecież „nie może ono wypowiedzieć się za pomocą języka w sposób pełny tak długo, dopóki... konwencjonalny kod językowy nie zostanie w odpowiedni sposób opanowany”.²

Dziecko w młodszym wieku szkolnym posiada dużą wrażliwość estetyczną i emocjonalną, stąd pojawia się u niego również silna potrzeba kontaktu z literaturą (poezją, prozą). Swoje myśli i odczucia łatwiej jednak wyrazić mu poprzez naturalny ruch — kod, który opanowało najlepiej. Dlatego atrakcyjną dla dziecka 7-letniego staje się propozycja analizy tekstu literackiego poprzez układ przestrzenno-ruchowy.

W układzie tym przedstawienie budowy formalnej utworu następuje poprzez rysunek kinestetyczny w przestrzeni tworzony grupowo, jest to „wyrażenie treści

¹ Krasoń K.: *Teatr dźwięku, obrazu i ruchu czyli zabawa z poezją dla najmłodszych — referat*. Katowice 1995, s. 1.

² Baluch A.: *Poezja współczesna w szkole podstawowej*. Warszawa 1984, s. 12.

emocjonalnych... poprzez ruch wykonawców”³. Dodatkowo wplecione pomiędzy ruch elementy logorytmiczne związane z treścią utworu zwracają uwagę na zjawiska wspólne dla muzyki i mowy — rytm, tempo, wysokość dźwięku, akcentację, prawidłową artykulację.

Logorytmika wykorzystuje elementy rytmiki Emila Jaqves-Dalcroze’a oraz elementy metody Carla Orffa, które „uaktywniają dzieci poprzez czynny ich kontakt z muzyką i tańcem”, a więc ruchem. W tych metodach pracy z uczniem najważniejsze jest w pełni wykorzystanie możliwości twórczych dzieci, nieskrępowane wyrażanie emocji, dostarczenie radości i doznań estetycznych. Jednocześnie w ćwiczeniach logorytmicznych główny nacisk kładzie się na prawidłową artykulację głosek, rytmizację mowy, oddech, postawę ciała, słowem — na opanowanie warsztatu werbalnego człowieka. Wszystko to w istotny sposób wpływa na prawidłowy rozwój psychofizyczny dziecka.

W scenariuszu cyklu lekcji języka polskiego realizowanego w klasie I odnajdujemy wiersz Jadwigi Jaluwiec *Wspomnienia z wakacji*⁵, który posłużył do ćwiczeń graficznych, takich jak kreślenie szlaczków według wzoru.

Dynamizm tego wiersza, bliskość tematu, układ formalny (możliwość wyodrębnienia poszczególnych obrazów) — a więc walory tekstu z jednej strony oraz specyfika okresu adaptacyjnego w klasie I wydaje się implikować konieczność specyficznej konstrukcji zajęć z języka polskiego.

Trudność w porozumiewaniu się między uczniami — brak ustalonej struktury socjometrycznej (pierwsze dni w szkole), różne poziomy rozwoju mowy, odmienne potrzeby, wymagania i oczekiwania, rodzące się na tym tle konflikty wymagają specjalnych zabiegów integrujących grupę.

Zabawy z tekstem opierające się na metodzie przekładu intersemiotycznego, wykorzystujące elementy logorytmiki, świetnie spełniają zadanie integracyjne i są również sposobem na niebanalną lekcję. Dziecko może doznać tekst i przeżyć go całym sobą, dodatkowo emocja ta łączyć się będzie ze współuczestnictwem we wspólnym tworzeniu układu ruchów. Kilkulatek nie jest już sam, jest członkiem zespołu z kolegami i koleżankami z klasy. Jest odpowiedzialny za finalny efekt zabawy. Buduje nową jakość, przeżywa ten proces — bierze więc udział w akcie twórczym. Jest artystą, który potrafi podjąć działanie indywidualne, a jednocześnie podporządkować się zasadom pracy w grupie. Organizacja lekcji opartej na przekładzie intersemiotycznym na pewno wpłynie również na uatrakcyjnienie podjętych później ćwiczeń graficznych.

³ Skazińska M.: *Rola rytmiki w przygotowaniu dzieci i młodzieży do percepcji sztuki*. [w:] Tyszkowa M. (red.): *Sztuka i dorastanie dziecka*. Warszawa-Poznań 1981.

⁴ Kilińska-Ewertowska E.: *Logorytmika*. Lublin 1978, s. 11.

⁵ Lorek M., Rostańska E., Kula A.: *Elementarz pierwszej klasy Ele-mele*. Warszawa-Katowice 1993, s. 73.

Scenariusz cyklu lekcji

1. Rozmowa z uczniami na temat wspomnień z wakacji:
 - ustalenie miejsca pobytu dzieci na wakacjach: morze, góry, w kraju, za granicą,
 - opis krajobrazów,
 - przeżycia dzieci związane z wakacjami.
2. Recytacja przez nauczyciela wiersza J. Jałowiec *Wspomnienia z wakacji*.⁶

Jedzie pociąg po torze, od stacji do stacji.

W pociągu podróżni i wspomnienia z wakacji.

Adam wiezie góry, które pożegnał wczoraj.

Ola garść muszelek znad leśnego jeziora.

Inka fale biegnące uparcie do brzegu.

Edek boje czerwone uwiązane w szeregu.

Ula wiezie babki z wilgotnego piasku.

(Babki też narysuj na swoim obrazku.)

Z każdego wagonu słońce pozdrawia nas ręką.

Za pociągiem pędzi wakacyjna piosenka.

3. Ustalenie wspólnie z uczniami kolejnych pojawiających się w wierszu obrazów
 - nauczyciel odwołuje się tu do wakacyjnych przeżyć dzieci.
4. Swobodne próby uczniów przedstawienia ruchem poszczególnych obrazów z wiersza:
 - góry wysokie,
 - muszelki znad leśnego jeziora,
 - fale morskie,
 - boje czerwone,
 - babki z piasku.

Uczniowie samorzutnie łączą się w grupy próbując przedstawić wygląd gór lub fal. Sposób obrazowania ruchem:

⁶ Lorek M., Rostańska E., Kula A.: *Elementarz pierwszej klasy Ele-mele*. Warszawa-Katowice 1993, s. 73.

5. Wybór dokonany przez uczniów najlepszych, ich zdaniem, obrazów tworzonych własnym ciałem.
6. Określenie elementu ruchowego łączącego poszczególne obrazy — motyw pociągu. Wprowadzenie elementów logorytmicznych podczas odtwarzania odgłosów biegu pociągu po torach, hamowania na stacji i ruszania w dalszą drogę.

Podział ról: gwizdek
parowóz
wagony
konduktor

Wybór fonemów:

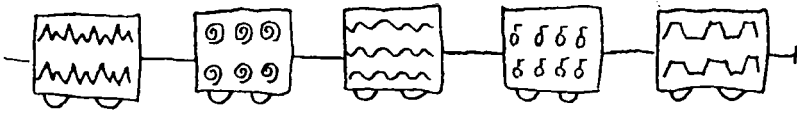
u y - u - y p — gwizdek
t - c h o f f - c h o f f — parowóz
t f - t f - t f — wagony

7. Porządkowanie kompozycji przestrzennej na scenie.
8. Wybór ucznia do odtwarzania roli wakacyjnej piosenki biegnącej za pociągiem.
9. Próba połączenia elementów ruchowych i logorytmicznych. Określenie czasu wykonywania obrazów poprzez odpowiednie tempo recytacji wiersza.
10. Finalizacja — wykonanie całości układu.

Jednostka lekcyjna w oparciu o przedstawiony scenariusz została przeprowadzona w klasie I Spółecznej Szkoły Podstawowej nr 1 im. St. Konarskiego w Katowicach. Praca nad kompozycją układu przestrzenno-ruchowego trwała 45 minut. Kolejna jednostka lekcyjna przeznaczona została na pokaz naszej interpretacji wiersza koleżankom i kolegom z klasy II zgodnie z zasadą, że każda udana praca dzieci musi być nagrodzona. W tym przypadku nagrodą były oklaski i pochwały starszych koleżanek i kolegów. Każdy aktor odniósł sukces, a wspólny pokaz dodatkowo wyzwolił pozytywne pole napięcia stanowiące specjalny bodziec i stymulację do dalszej pracy twórczej.

Następnie uczniowie przystąpili do zajęć graficznych. Można wykorzystać tu propozycję ze scenariusza lekcji zamieszczonego w przewodniku metodycznym⁷ uzupełniania szlaczków wg wzoru na osobnych paskach i ilustrowania tymi paskami treści wiersza. Można zaaranżować załadunek wagonów w pociągu poszczególnymi wzorami, na przykład:

⁷ Lorek M., Rostańska E., Kula A.: *Elementarz pierwszej klasy Ele-mele*. Warszawa-Katowice 1993, s. 72.

Można również dać uczniom pełną swobodę graficzną i prosić o przedstawienie za pomocą rysunku tego miejsca wakacyjnego z wiersza, które jest dziecku najbliższe, które najbardziej mu się podobało lub którego doświadczył ostatnio.

Uznałam, iż najlepsza będzie ostatnia propozycja, której efektem są rysunki załączone w aneksie. Tworzenie pracy plastycznej było niejako kontynuacją przekładu intersemiotycznego. Teraz jednak dzieci dokonały translacji słowa na kod graficzny — obraz.

Prace plastyczne dzieci charakteryzuje silny dynamizm oraz zerwanie ze schematycznym ujęciem przedmiotów. Jasno widać, iż przeżycie kinetyczne wpłynęło na wizję rzeczywistości przedstawionej w wierszu. Rysunki w pełni odzwierciedlają ruch, jaki musiały wykonać dzieci w układzie. Szczególnie widać to w pracach o numerach 2, 5, 6, 14. Są one perspektywiczne, ciekawe kolorystycznie oraz przemyślane kompozycyjnie. Położenie elementów na rysunkach ściśle nawiązuje do przestrzennego rozmieszczenia poszczególnych ilustracji ruchowych. Jest to dowód na to, jak silnie wrażenie wywarło na dzieciach tworzenie układu ruchowego.

Rozwój psycho-ruchowy dzieci bywa coraz częściej zaburzony przez różne czynniki. W I klasie mogą stanowić problem dzieci nadpobudliwe ruchowo, z zaburzeniami emocjonalnymi. Często też spotyka się uczniów z zahamowaniami, nie potrafiących nawiązać kontaktu z otoczeniem.

Nasila się również występowanie wad wymowy, brak koordynacji fonacyjnej związanej z częstymi chorobami górnych dróg oddechowych. Wszystkie te zjawiska utrudniają dobry start szkolny.

Uważam, że propozycja przekładu intersemiotycznego utworów literackich wykorzystująca ruch działa wszechstronnie na rozwój dziecka. Przede wszystkim rozwija świadomość ciała, usprawnia ruch funkcjonalny, podczas którego „rozwijane są możliwości poszczególnych grup mięśniowych nie dla wyczynu, ale dla swobodnego operowania własnym ciałem”⁸, pozwala lepiej orientować się w przestrzeni. Elementy logorytmiki wprowadzają ćwiczenia układu głosotwórczego.

Tworzenie układu ruchowego działa również na sferę emocjonalną dziecka. Uczniów nadpobudliwych ruchowo zmusza do podporządkowania się grupie, współdziałania z innymi. Jednostki zahamowane psychoruchowo, nieśmiałe,

⁸ Krasoń K.: *Układ przestrzenno-ruchowy jako element intersemiotycznego przekładu tekstu literackiego. Materiały pokonferencyjne. Problemy kształcenia literackiego w edukacji wczesnoszkolnej*. Rzeszów (w druku).

w grupie czują się bezpiecznie. Zawsze znajdują swoje miejsce w układzie, na początku może mało eksponowane, ale stopniowo wraz ze wzrostem poczucia bezpieczeństwa zaczynają samodzielnie pracować.

Kompozycja przestrzenna jako produkt finalny, będąca wspólnym dziełem całej grupy, pokazana publiczności staje się formą uznania i daje „poczucie sukcesu i świadomości własnej wartości. Jednoczy grupę, gdyż występom przed publicznością towarzyszy specyficzne pole napięcia, które wyładowane jest poprzez wspólne prezentacje”.⁹ Wszystkie te działania powinny doprowadzić do „koordynacji ciała, umysłu, serca i duszy”¹⁰ i — co najważniejsze — na pewno będą dla naszych uczniów satysfakcjonujące.

⁹ Krasoń K.: *Aktywne słuchanie muzyki poprzez transfer impulsów akustycznych na sferę kinestetyczno-cieleśną*. Referat. Rzeszów 1995.

¹⁰ Way B.: *Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży*. Warszawa 1990, s. 17.